

בעצתך תנחני

גליון שבועי להתבוננות בפרשת השבוע ובעבודת ה'

גליון 157

פרשת בלק

המצוה להיות "משופשף"

לדרום ולימדם תורה, לשון המדרש הוא: "עמדו ומילאו את כל ארץ ישראל תורה". המדרש מדגיש שזו היתה הצלה גם של ארץ ישראל. יש מצוה למלא את ארץ ישראל תורה.

כתגובה לרעיון הנ"ל החזר ונשנה בבמה זו, כתב לי השבוע אברך צעיר מכתב מאוד מעניין. כפי עדותו הוא למד בישיבה מהשלש הראשונות, ושוחח על כך עם חבריו לא פעם. אעתיק קטעים ממכתבו:

"בשנותי בישיבה יצא לי להתווכח הרבה פעמים עם בחורים על הנושא הזה, היות והחינוך שקבלתי היה חינוך כזה בדיוק, המסרים שקבלנו בבית (למרות שגדלתי בשכונה ירושלמית וותיקה) היו שאין שום עניין לקנות דירה במרכז הארץ, אסור לדרוש כסף מהשווער, ומבנה החיים בשכונות כמו נווה יעקב הוא הרסני לגידולו התורני האמיתי של האדם הן מחמת הצפיפות הפיזית ויתרה מזו מחמת הצפיפות במח, החינוך היה שצריך ללמוד תורה ברצינות במשך תקופה בשנות האברכות עד שמתגבשת אישיות תורנית יציבה דיה ולאחמ"כ צריך ללכת לגור היכן שמזדמן ולהפיץ תורה ולקרב את ישראל לאביהם שבשמיים ולחיות באופן נכון בריא משוחרר ללא לחץ כלכלי או חברתי או חוסר סיפוק וכי"ב כל שאר החסרונות המאפיינים את המגורים בצורה החרדית המצויה.

רבים מחברי הסכימו איתי ואמרו שהם רוצים והם מאמינים בכל הדברים הללו וכו', אבל מה קרה תכלס'??? כמעט כל חברי נשואים, וקנו דירות בבני ברק ירושלים ק"ס ב"ש ואחיסמך (מבדיקה מספרית מדובר על יותר מ-80 אחוז מתוך וועד של 200 בחורים).

וכאן הבן שואל: מהם אותם סלעי המציאות שעליהם התנפצו החלומות הכ"כ אופטימיים שאפיינו את שנות הנערות שלנו?

מהבדיקה המעמיקה שלי גיליתי, ראשית כל אחת הבעיות הכי משמעותיות היא ציבור בנות ישראל היקרות. כל זוג שבאפשרותו לשלם את המשכנתא של המרכז גם אם זה במחיר גבוה האשה מוכנה לעבוד עוד זמן בעבודה והעיקר לגור ליד ההורים שלה. ברגע שהשווער שילם סכום יפה והאשה מרוויחה כסף (היא עובדת בתיכונות פינת ראיית חשבון) לוקחים משכנתא גדולה וגרים ליד ההורים ושלוש על ישראל.

בכדי ללכת לפריפריה ע"מ להפיץ תורה צריך אידאולוגיה. לא מספיק הבנה בלימוד ויכולת ניתוח או אפילו ידיעת נשים נזיקין. צריך השקפת עולם כח רצון ונכונות לחיים פחות נוחים, אל תאמר שהרי יותר נח לגור בדירה יפה ומרווחת בעפולה וברכסים מאשר בכך בנווה יעקב, קמ"ל שלא!

זה נקודה אחת. ויש עוד נקודה שצריך לשים על השולחן: אמר לי בחור בישיבה באחד הדיונים פעם אחרי שדברתי בשבח הפריפריה וכו', הוא טפח על שכמי בעדינות ואמר "חבל עליך אתה צודק בהכל אבל הילדים שלך לא ייצאו משופשפים"...

בתחילה נדהמתי כי ידעתי שאני רוצה ילדים תלמידי חכמים בעלי מידות טובות יראי שמים ואולי בסוף הרשימה גם לא יזיק שיהיו קצת משופשפים אבל ממתי זה הערך העליון ביותר, אך מה אעשה

בבמה זו עולה מפעם לפעם הרעיון להרחיב את מקום המגורים החרדי בארץ, לצאת מהקופסה ולחשוב על פתרונות יצירתיים. כמה וכמה פעמים זה עלה, בכל פעם מהיבט אחר: פעם זה עולה מצד הכיוון של מצוקת הדיור – לשלם שכירות יקרה על יח"ד צפופה מתחת לאדמה בנוה יעקב או להוציא משכנתא ענקית על טאבו משותף בקרית ספר – לא עושה טוב ללב. בד בבד המשפחה גדלה ויש צורך במרחבים ובאוויר לנשימה.

לפעמים הרעיון הזה עולה מצד הצורך בעשייה. אברכים רבים בגיל שלשים פלוס מרגישים שהם צריכים להעניק מעצמם לאחרים. זה לא מגיע מתוך רצון לכבוד אלא מתוך רצון פשוט ובסיסי להעניק לאחרים. גם בזה – בערים החרדיות הצפופות מאוד קשה להשתלב בעשייה. הכל תפוס עד תרפפ"ו.

אגב, נספר על תופעה מעניינת: יש לי חבר ת"ח מוכשר צעיר ונמרץ שהקים ארגון למסירת שיעורים בליל שבת. הארגון מתווך בין גבאי בתי כנסיות שרוצים משהו שיבוא למסור שיעור לבין אברכים שמעוניינים למסור שיעורים. בינתיים יש לו כמה עשרות ברשימה וב"ה כולם מרוצים ומצליחים מאוד (כמובן רק מי שמוכן באמת לשבת ולהשקיע גם בצורת המסירה ולא רק בתוכן, אבל זה כבר נושא אחר).

וכאן הוא סיפר לי תופעה מאוד מעניינת: בבני ברק היוזמה תפסה תאוצה, אבל במודיעין עילית ובאחיסמך – שני הריכוזים הכי מרוכזים של רוב מוחלט של אברכים – זה לא תפס בשום אופן. הוא התקשר לגבאים והציע פלוני אלמוני ממכריו, והתשובה היתה: "אצלנו לא מדברים אברכים, רק רבנים או רק הורים של אברכים". הוא התקשר אלי מופתע ונדהם: מה פשר התופעה?

ההסבר לענ"ד הוא פשוט: במודיעין עילית ובאחיסמך שכבת הגיל בקהילה היא די אחידה, וגם הסגנון די אחיד. אי אפשר לתת למישהו מהשורה לדבר, כי אז כולם ידברו. כשכולם באותו גובה אי אפשר לעשות אפליה, ואי אפשר שמישהו ידבר ומישהו אחר ישמע. זה גם יוצר מתחים, וגם לא מתקבל על הדעת: סליחה, אנחנו חברים, מה פתאום שמישהו יתרומם פה?

בבני ברק לעומת זאת יש מגוון של קהילות ושל סגנונות ושל שכבות גיל, וממילא יותר קל למצוא איזו נישה שבה אפשר לדבר ולהשפיע.

הדברים רק ממחישים את הלחץ שנוצר בערים חרדיות שבהן כולם כולם אותו דבר. עוד סיבה להתגורר במקום שהוא קצת מחוץ לקופסה.

ובשבועיים האחרונים הארכנו בנושא של ארץ ישראל, ושוב הגענו לאותה נקודה: מצות ישוב ארץ ישראל היא מצוה גדולה ועצומה, לעמוד וליישב את ארץ ישראל בלגיונות של לומדי תורה ומקימה, לא להתרכז רק בערים צפופות אלא להפיץ את האור בכל מקום.

אגב, במדרש רבה (חיי שרה פרשה סא) שבו מסופר על ר"ע שלאחר שנפטרו כל תלמידיו והיה העולם שמם הלך אצל תלמידיו

שגיליתי שהכל נכנס תחת הערך הזה?

וכך מוצאים את עצמם זוג חרדי חצי שנה אחרי החתונה, מסתכלים אחד לשני בעיניים ואומרים לעצמם בשקט: "נכון חינוכו אותו שהעיקר זה תורה?? נכון שאתה צריך ללמוד ואני צריכה לעבוד?? נכון שאין לנו ברירה אחרת?? נכון שבאמת אנחנו רוצים גם להנות מהחיים?? אז בא נעשה עיסקה: אני אעבוד הרבה שיהיה לנו הרבה כסף, אתה תלמד ליד הבית ותעזור לי לגדל את הילדים והעיקר נחיה בטוב ובנעימות נקנה רכב נשפץ את המטבח אח"כ את הסלון, אבל נקים בית של תורה.... נכון? עשינו עסק".

גם אם הדיון הזה לא מתנהל במילים, הוא מתנהל במעשים".

הארכת בהעתקת המכתב כי הוא משקף מאוד את המציאות הרווחת. הוא מעלה שתי נקודות: א. יותר קל להמשיך את החיים הנורמלים בלי רעיונות מיוחדים, לגור ליד ההורים, או שהילדים יגורו לידנו (תלוי מי אומר את המשפט), ולהיות עם כולם וכמו כולם. ב. יש ערך של "שפשוף", להיות משופשף זה מאוד חשוב.

הנקודה הראשונה היא חשובה וברורה, עבודה של כל אחד מול עצמו. אבל ברצוני לנתח את הנקודה השנייה: להיות משופשפים.

הנושא של השפשוף הוא נושא שצריך לנתח בצורה ברורה. מה הוא אותו שפשוף שכולם חפצים בו?

סיפר לי פעם הגאון הגדול ר"י אייכנשטיין סיפור שממחיש את ענין השפשוף בצורה מאוד חדה ומשעשעת:

הוא המליץ פעם למישהו לשלוח את בנו לת"ת מסוים בבני ברק שהיה ידוע כת"ת שמחנך מאוד למידות טובות. התגובה של התלמיד היתה: "מה, אני אשלח את הבנים שלי לבית יעקב? בסוף עוד הם לא ידעו מה זה שוינאים ומחבלים!"...

אם ילד לא ידע את המושגים הבסיסיים של קרבות הירושה שהתנהלו בבני ברק בשלשים שנה האחרונות בישיבה מסוימת – זה לא זה, חסר לו משהו בסיסי. מה חסר לו למען השם? מה באמת חסר לו? מה הנקודה שמפריעה? אפשר לצחוק על אותו אבא ששולח ילד לחיידר כדי שידע מה זה שונאים ומחבלים, אבל בינינו – משהו בלב אומר שאפשר גם להבין אותו... למה?

ניקח דוגמא להמחשת הענין ודרכה נוכל להבין: ילד שמתגורר בקרית אתא, לצורך הדוגמא, עשוי להתרגש עד דמעות כשמגיע לבקר שם אחד מחברי מועצה"ת. הצוות החינוכי מכין אותם מראש לבוא לחיידר עם בגדי שבת, כולם עומדים בחצר החיידר עם דגלים בידים, וכו'. לעומת זאת, ילד בני ברק מכיר את אותו חבר מועצה"ת מבית הכנסת ורואה אותו ברמזור כל יום כשהוא חוזר מהחיידר. הוא ממש לא מתרגש מלראות אותו, ואם הוא משופשף באמת הוא גם יודע לספר מי מתנגד לו ומי בכלל לא רצה שיכניסו אותו למועצת ומה הפוליטיקה שגרמה כן להכניס אותו וכו'.

לכאורה הילד מקרית אתא יותר מכבד גדולי תורה, חד משמעית. אבל בכל זאת אנחנו מסתכלים עליו כעל תמים שלא נמצא בעיניים: מה, אתה באמת חושב שאותו גדול מהמועצת הוא משה רבינו? מה אתה מתרגש כל כך?

הדוגמה ממחישה את הרעיון של השפשוף. "שפשוף" פירושו חדות מסוימת, עוקצנות, ביקורת, הבנה של מה שמתרחש מתחת לפני השטח, פחות טוהר לב, יותר חריפות ופלפל. וזה, אין להכחיש, קיים יותר במרכז. מסיבה פשוטה: יש מסות אדירות של אנשים, המושגים גדלים, המידע זמין יותר. כולם טוחנים את כולם.

כך יוצא שילד מקרית אתא יותר מכבד את התורה, אבל הוא פחות "משופשף". פחות נמצא בעיניים, יותר מאמין בטוהר לב לכל דבר.

השאלה היא אחת – מי קבע שזה טוב? מי החליט שלהיות משופשף יותר חשוב מערכים אחרים, של פשטות ונינוחות וצניעות וראש ישר ולא מסתבך? מי קבע שהצורה המושלמת של החיים זה איך שחיים במרכז? זו כבר שאלה קשה.

פעם שוחחתי עם אברך בני ברק מפוניבז', מבטן ומלידה, על הירושלמים. הוא אמר לי תוך כדי שיחה: "אחרי הכל, הירושלמים פחות משופשפים". זה נכון שאלבא דהטעם הבני ברק אזי גם אברך מרמות ואולי אפילו מרוממה הוא פחות משופשף, פחות בקי בניואנסים החרדיים הפנימיים. אז למה בכל זאת המשפט הזה מתקבל במשיכת כתף? כי יפה מאוד, זה הסגנון שלך כאברך מרחוב ראב"ד שמתפלל ב"הליכות חיים", אבל הירושלמים חושבים אחרת. אותם מעניין דברים אחרים, להם יש סגנון חיים שונה, מוצלח לא פחות.

כלומר, כל השאיפה לשפשוף נובעת מהחלטה שכך צריך להיות, שזו הצורה הנכונה של האדם: להיות מתוחכם, להיות שארפער, להבין שמאחורי כל דבר מתחבא סיפור. מותר לערער על הנחת היסוד: מי קבע שזו הצורה הנכונה? מי אמר שכך היה ה"נודע ביהודה" למשל? זה סגנון מסוים, שיש לו מעלות משלו וחסרונות משלו. הציבור מגוון מאוד וכל הסגנונות טובים, בכל אחד יש מעלות וחסרונות. מישהו קבע מה המודל המוצלח שכולם צריכים להתיישר אליו?

יש סגנון בני ברק וסגנון ירושלמי. זה מתקבל בלגיטימציה מלאה. אולי אפשר להבין שיש גם סגנון קרית ספרי וסגנון ביתרי וסגנון חיפאי, וכולם שווים במידה שווה?

יש איזו תחושה שכל הדברים האמיתיים מתרחשים במרכז. שם הציבור נמצא, כל השאר הם ספיחים וגרורות. ירושלמי יכול לדבר על חנויות בגאולה כעל דבר מובן מאליה שכולם צריכים לדעת מקיומם. "מה, אתה לא יודע איפה חנות כובעים פרסטר? נו, זה ליד שערי רוחה".... (אין לי מושג באמת). כך גם סגנון הדיבור הבני ברק. מאיפה זה מגיע?

ואפילו ביחס לגדולי תורה והיכלי תורה. מי קבע שהכל מתרחש רק במרכז? שוחחתי לא מזמן עם יהודי מרביץ תורה מיישיבה מסוימת מפריפריה. הוא סיפר לי בזעזוע: "תראה מה הרמה כאן! הזכרתי בשיעור את ר' מיכל יהודה, וחצי מהבחורים לא ידעו מי זה!" באמת חבל. אבל סליחה על השאלה: ומי אמר שזה פוגם בערך שלהם, בירת שמים, באהבת תורה, ואפילו בהבנה בלימוד?

השתתפתי לא מזמן בחתונה בני ברקית טיפוסית. היו שם כל המי ומי. באופן אישי גדלתי בבני ברק והכרתי את כל השמות והדמויות, הילדים שלי הכירו קצת פחות. חשבתי לעצמי: מי קבע שרק מי שמכיר את גדולי בני ברק הוא בעיניים? יש בקרית ספר רבנים ת"ח עצומים שאינם מוכרים במרכז. מתקשר אלי אברך ת"ח מב"ב ושואל בתמימות: "יש אצלכם אחד הרב קארפ? מה הוא, רב של שכונה, כך שמעתי, לא?"... אז גם הוא לא בעיניים. הילד שלי לא מכיר את גדולי בני ברק, וגייסי לא מכיר את גדולי קרית ספר, ושנינו לא מכירים את הדמויות של בית שמש ואחיסמך.

הציבור גדל והתפזר, ובכל מקום יש גדולי תורה, ואם במקום שלך עדיין אין גדולי תורה – אדרבה, המשבצת עדיין לא תפוסה, תהיה אתה הגדול הבא.